

IZ FUNDUSA MODERNE GALERIJE
FROM THE HOLDINGS OF THE MODERN GALLERY

ROBERT FRANGEŠ-MIHANOVIĆ (1872 – 1940)

U povodu 75. obljetnice kipareve smrti
Marking the 75th anniversary of the death of the sculptor

Autorica izložbe i kataloga
Exhibition devised and catalogue written by

TATIJANA GARELJIĆ

15. siječnja – 1. veljače 2015.
January 15 – February 1, 2015

Studio Moderne galerije „Josip Račić“ / The Josip Račić Studio of Modern Gallery,
Margaretska 3, Zagreb

Robert Frangeš-Mihanović jedno je od najvećih imena europskog kiparstva na prijelazu 19. u 20. stoljeće, jer ga najbolja ostvarenja iz njegova opusa svrstavaju u vjerodostojne tumače i nositelje najaktualnijih europskih umjetničkih strujanja.¹

Frangeš-Mihanović ostvaruje najviše domete u hrvatskom modernom kiparstvu na prijelomu stoljeća, svojim skulpturama namijenjenima arhitekturi. Alegorije znanosti (*Teologija, Medicina, Justicija i Filozofija*) nad vratima Zlatne dvorane Odjela za bogoštovlje i nastavu započinje raditi još u toku studija (1893. – 1897.), a zatim iste motive izvodi i za Sveučilišnu knjižnicu (1912.).²

Kiparevi javni spomenici imaju sve karakteristike zrelog Frangešova izričaja, i njegovu mogućnost raznorodnog oblikovanja. Prvi je inaugurirao impresionizam u hrvatsko kiparstvo akceptiran na spomeniku palim vojnicima *78. Šokčevićeve pukovnije*, podignutom u Osijeku 1898. godine. Dinamična impostacija Šokčevićeva spomenika odlikuje prvu figuru u akciji u modernom hrvatskom kiparstvu. U veličanstvenoj sintezi pročišćenog volumena i suzdržanom intenzitetu geste oživotvoren je *spomenik prvom hrvatskom kralju Tomislavu*³ (nastao 1928. - 1938., podignut 1947.), i danas je svojevrsna razglednica grada Zagreba⁴.

Na središnjem zagrebačkom groblju Mirogoju su brojni nadgrobni spomenici Roberta Frangeša-Mihanovića kao što je skulptura *Seljak* na Mallinovu grobu (1913.) i visoki reljef *Majčina ljubav* (1917.). Ova djela su izvanredni primjeri sažetosti volumena i redukcije oblika u monumentalnoj sintezi na tragu Constantina Meuniera⁵. Frangešova sepulkralna djela ponajbolji su primjer plastike na otvorenom⁶.

Uspješnost kipara Frangeša-Mihanovića temelji se na njegovom umjetničkom talentu, ali i na potpori dvaju moćnih pokrovitelja i suradnika, visokih vladinih dužnosnika u Kraljevini Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (1868. -1919.), Izidora Kršnjavoga kao predstojnika Odsjeka za bogoštovlje i nastavu te Ive pl. Malline⁷, predstojnika Gospodarskog odsjeka zemaljske vlade u Zagrebu⁸.

¹ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović - retrospektiva, Zagreb, 2007., 9., 22-23.

² Po narudžbi Izidora Kršnjavog (Našice, 22. travnja 1845. - Zagreb, 3. veljače 1927.), hrvatski slikar, povjesničar umjetnosti, sveučilišni profesor, političar. Predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu (1891. - 1895).

³ Prvi hrvatski vladar koji nosi titulu kralja bio je Tomislav (910-928), sin Mutimira. Tijekom njegove vladavine rana hrvatska država bila je na vrhuncu svoje moći, i ostvario je dug put prema ujedinjenju svih hrvatskih zemalja.

⁴ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 89-101

⁵ Constantin Meunier (Etterbeek, 12. travnja 1831. – Brusseles, 4. travnja 1905.), belgijski slikar i kipar s naglašenim realističnim prikazima seljaka i radnika.

⁶ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović – retrospektiva, Zagreb, 2007., 23

⁷ Dr. Ivo de Mallin (Zagreb, 17. travnja 1853. – 21. veljače 1907.), hrvatski pravnik, sveučilišni profesor, političar. Od 1892. godine odsječni savjetnik Zemaljske vlade. Od 1896. do svoje smrti Predstojnik je Narodno – gospodarskog odsjeka Zemaljske vlade. Kao zemaljski povjerenik zaslužan je za realizaciju niza gospodarskih izložbi, na kojima je bila zastupljena i umjetnost (Zagreb 1891., Beč 1894., Budimpešta 1896., Pariz 1900.) te je 1896. odlikovan Redom željezne krune, francuska ga je vlada odlikovala 1900. časničkim križem počasne legije, a carskim rješenjem od 9.1.1907. odlikovan je dodjelom plemstva.

⁸ Ivan Mirnik, Robert Frangeš-Mihanović, The Medal, No, 14, London, 1989., 60

Ivan Mirnik, Radovi Valdeca, Frangeš-Mihanovića i Kerdića u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu, Peristil 31/1988, 267.

Skulpture studijskog karaktera i salonskog formata

Prvo razdoblje stvaralaštva Roberta Frangeša-Mihanovića (1893.- 1914.) je najbolja sinegrija secesijskih, simbolističkih i impresionističkih stilskih odlika u kiparevom cjelokupnom umjetničkom opusu i započinje s njegovim studentskim djelima, a traje do njegovog *ratnog ciklusa*.⁹

Djela nastala u kasnijem razdoblju obilježava oscilacija u artistskim postignućima, u kojima nad subjektivnim okolnostima dominiraju objektivni razlozi kao što je postavljanje kipara i njegova talenta u drugi plan.¹⁰

Portretna poprsja

Robert Frangeš-Mihanović 1892. godine boravi na studijskom putovanju u Italiji (Venecija, Padova, Firenca) gdje se upoznaje s antičkom skulpturom i rimskim portretom kao i s djelima velikog talijanskog renesansnog kipara Donatella.

Frangeš-Mihanović je u Beču na Školi za kiparstvo 1893. godine već prepoznat kao veliki talent.

Uz svoj prvi portret *Rimljanina*, Robert Frangeš-Mihanović iste 1893. godine oblikuje u kararskom kamenu bistu *Sveti Dominik* (MG-590)¹¹ s naturalističkim i realističkim karakteristikama u izvedbi¹².

Godine 1895. oblikuje u bronci plitko poprsje hrvatskog skladatelja Vatroslava Lisinskoga. *Glava Lisinskog* (MG-2350, kat. br. 1) je psihološki portret izveden s impresionističkim elementima¹³.

Glava filozofa iz 1897. (MG-588, kat. br., 2) je studija mislitelja pognute glave, oslonjene na ruku s dinamično oblikovanim licem, kosom i vratom. Kompaktna forma oblikovana je u rodinovskom duhu i u suglasju je sa snažnim unutrašnjim sadržajem.

Pod istu kategoriju može se svesti i poprsje *Moja majka* iz 1904.¹⁴ (MG-614, kat. br. 3). „Primjer je to intimne portretne plastike temeljene na prisnosti, pomnoj studiji i poznavanju modela.“¹⁵

⁹ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović - retrospektiva, Zagreb, 2007., 10.

¹⁰ „Meštović (je) bacio sjenu i prekrio pogled na cjelinu našega modernog kiparstva ...“: Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović - retrospektiva, Zagreb, 2007., 8. , 10.; Ive Šimat Banov, Robert Frangeš Mihanović, Zagreb, 2005., 161-162.

¹¹ Trenutačni smještaj: stalni postav Moderne galerije, Zagreb

¹² „Plastički standard realizma, naturalizam (suha obješena staračka koža vrata i lica, upale oči, uvučena suha usta) bez idealiziranja, na licu se zrcali umor i duboka mudrost, kao i individualna psihologija. Djelo je nagrađeno u Budimpešti 1896. i Parizu 1900.g. Sv. Dominik u redovničkom habitusu s kapuljačom. Na prednjoj strani ispod poprsja u reljefu izvedena krunica na knjizi, gušćje pero i tintarnica.“ (Đurđa Petravić, Digitalni zapis u programu M++: Katalog muzejskih predmeta, Zbirka skulpture 19., 20. i 21. stoljeća Moderne galerije (MG-590).

¹³ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 213.

¹⁴ Brončani odljev poprsja umjetnikove majke postavljen je na obiteljskoj grobnici Frangeš na središnjem zagrebačkom groblju Mirogoju.

¹⁵ Đurđa Petravić, Digitalni zapis u programu M++: Katalog muzejskih predmeta, Zbirka skulpture 19., 20. i 21. stoljeća Moderne galerije (MG-614); Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 216-217.

Pojedinačne figuralne skulpture

Na samom početku svog kiparskog djelovanja, 1893. godine, uz portretna poprsja, Frangeš oblikuje snažnu figuru *Savijača željeza / Atletičar* uz poštivanje svih akademskih normi.

Prilikom studijskog boravka u Parizu 1900. godine umjetnik daje lijevati Sv. *Ljudevita* kojeg je naručio austrijski nadvojvoda Leopold Salvator. Kod lijevača Jadouina njegov kip zapažaju francuski skulptori Emmanuel Frémeit i Auguste Rodin.¹⁶

Sv. Ljudevit (MG-595, kat. br. 4) je „prikaz francuskog kralja Ljudevita IX. (1226.-1270.) koji spada među svece katoličke crkve. Prevladavaju široki planovi s pažljivo elaboriranim detaljima. Sv. Ljudevit stoji na postolju/kubusu, u lijevoj ruci drži štit, a u ispruženoj desnici mač ovijen trakom i krunicom. Na glavi je kruna. Uznošitog je i dostojanstvenog držanja, čvrste forme jasnih obrisnih linija, statičan u pozi.“¹⁷

Bacač kamena (MG-5922, kat. br. 5) iz 1905. godine je figura polunagog muškarca izražajne muskulature u raskoraku. Na postolju je, na kojem su dva kamena uz lijevo stopalo.

Ove kompaktne i snažne muške statuete potvrđuju Roberta Frangeša–Mihanovića kao vještog oblikovatelja pojedinačnih figura.

U prikazivanju ženskih aktova, umjetnik se vodi svojim lirskim izričajem.

Kontemplacija / Stidljivost (MG-618)¹⁸, je prikaz sjedećeg ženskog akta duboko povijenog prema naprijed i sjedinjenog s masivnom bazom. Djelo nepravilnog i nemirnog oblika modelirano je poput njegove glave filozofa. Kompaktnost mase pokrenuta je linijama površine na kojoj se potencira unutarnje elegično stanje.

Sadilica (MG-6713, kat. br. 6) iz 1914. godine je također prikaz savijenog ženskog akta, ali sada masivnost volumena oblikuje samo tijelo u dubokom čučnju. „Svjetlo ravnomjerno klizi formom, bez istaknutih gradacija svjetla i sjene, bronca jednostavno sjaji, a forma stvara dojam fluidnosti i materijalnosti.“¹⁹

Na ovim djelima slično postavljenih likova dolazi do izražaja Frangešova virtuoznost u modeliranju broncom, kada različitim tretiranjima epiderme i minimalnim pomacima u formalnom smislu, stvara potpuno drugačije doživljavanje materijala i ideje.

¹⁶Robert Frangeš-Mihanović usavršavao se u Parizu 1900./01. gdje se družio s Augusteom Rodinom i Medardom Rossom. Auguste Rodin (Pariz, 12. studeni 1840. – Meudon, 17. studeni 1917.), jedan od najznačajnijih francuskih i svjetskih kipara, smatra se utemeljiteljem modernog kiparstva. Kipari A. Rodin u Francuskoj i Medardo Rosso u Italiji (Torino, 21. lipnja 1858, - Milano, 31. ožujka 1928.), postižu impresionističke efekte u svojim kiparskim djelima.

¹⁷Đurđa Petravić, Digitalni zapis u programu M++: Katalog muzejskih premeta, Zbirka skulpture 19., 20. i 21. stoljeća Moderne galerije (MG-595);

¹⁸U inventarnim knjigama Moderne galerije i u: Đurđa Petravić, Digitalni zapis u programu M++: Katalog muzejskih predmeta, Zbirka skulpture 19., 20. i 21. stoljeća Moderne galerije (MG-618); djelo je navedeno kao *Kontemplacija / Stidljivost*, s godinom nastanka 1899.; Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović – retrospektiva, Zagreb, 2007., 86., 180. donosi reprodukciju ovog djela i katalošku jedinicu broj 103.; pod nazivom *Tuga* i godinom nastanka 1925.; Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 375. pod naslovom „Nepoznata godina nastanka djela“ navodi djelo *Kontemplacija*, prije 1900.; Izvedenica ovog djela je *Stidljivost ili Suzana* (1902.); Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 283., 360.

Trenutačni smještaj djela: Gliptoteka HAZU, Zagreb

¹⁹Đurđa Petravić, Digitalni zapis u programu M++: Katalog muzejskih premeta, Zbirka skulpture 19., 20. i 21. stoljeća Moderne galerije (MG-6713);

Animalizam

Umješnost različitog oblikovanja istih i sličnih motiva uočljiva je na brojnim animalističkim djelima Roberta Frangeša-Mihanovića gdje su glavni protagonisti domaće životinje, bilo da su prikazane kao rasni primjerci svoje vrste ili su dio figuralnih kompozicija.

Skulpture *Buša* iz 1891. (MG-616), *Konj Velebit*, (MG-596.) i *Bik Herkul* (MG-619) iz istog ciklusa 1899. godine te *Puran* iz 1904. (MG-615, kat. br. 7) prikazi su rasnih domaćih pasmina. I dok je krava *Buša* prikazana u svojoj objektivnoj i statičnoj anatomiji, skulpture *Konja Velebita*, *Bika Herkula* i *Purana* odlikuje „vitalistička ekspresija“.²⁰

Dva akvarela *Skica kokota i kokoši* iz 1898. godine (MG-1970, kat. br. 30; MG-1971²¹, kat. br. 31) prethode motivu *Kokota i kokice* realiziranog 1904. godine kao plaketa izuzetno dinamične i asocijativne modelacije.

Figuralna kompozicija *Bijeg u Egipat*, 1906. (MG-7104, kat. br. 8) prikazuje Bogorodicu koja jaše postrance na magarcu i drži u naručju dijete Isusa. Oboje su zaogrnuti plaštem. Skulptura je razvidno modelirana u jedinstvenoj silueti koja je oživljena glatkim svjetlosnim plohama. Majstorskom opservacijom trenutka religioznom motivu je udahnuta neposrednost i konkretna postojanost.

Mitološka scena *Otmica Europe* iz 1907. (MG-2054, kat. br. 9) je složena figuralna kompozicija kojom dominira statička snaga bika (Zeus) iz čijeg se boka razvija piramidalna figuralna grupa od četiri izvijene nage ženske figure (Europa i njene družice) koje se odupiru silovitoj pojavi bika i činu otmice koji slijedi.

I dok je na skulpturi *Bijeg u Egipat* postignuta kontemplativnost religijskog motiva, u zaobljenim i uglačanim plohama na kojima se prelijeva svjetlost, u *Otmici Europe* rascjepkana površina forme odražava dramatičnost mitološkog prizora.

Suprotnost ovim dvjema simboličkim i impresionističkim kompozicijama zasnovanim na snažnim individualnim promišljanjima i vrhunskim umjetničkim interpretacijama je statičko rješenje konjaničke *Statue kralja Petra*²², oko 1920.(MG-1461) izvedene sa svim obilježjima spomenika javnog reprezentativnog karaktera.

Ratni ciklus

Za vrijeme prvog svjetskog rata Robert Frangeš-Mihanović pri Umjetničkoj grupi na talijanskoj bojišnici (1915.-1916.) crta i modelira u sadri ratne prizore. Neke od tih skica izvedene su u trajnom materijalu²³.

Na straži /Stražar na Soči zimi (MG-6522²⁴; MGP-235, kat. br. 10) je prikaz uspravljene muške figure u iskoraku zaogrnut dugim kaputom s uzdignutim ovratnikom. Vojnik je ruku skupljenih na prsima. Rukama pridržava uspravljenu pušku oslonjenu na nepravilni masivni postament. Iako je vojnik na straži kompaktnog volumena, uspravljene i duboke linije šinjela razbijaju statični koncept impostacije lika.

Realistično koncipirana figuralna kompozicija *Teško ranjeni domobran na nosilima* (MG-7441²⁵; MGP-236) je s trojicom polusavijenih vojnika u iskoračaju na

²⁰ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović - retrospektiva, Zagreb, 2007., 18.

²¹ Na poleđini je crtež spomenika u olovci.

²² Trenutačni smještaj djela: Gliptoteka HAZU, Zagreb

²³ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 121., 320.

²⁴ Trenutačni smještaj: Izložba „Odjeci s bojišnice – Zagreb u Prvom svjetskom ratu”, Muzej grada Zagreba

²⁵ Trenutačni smještaj: Izložba „Odjeci s bojišnice – Zagreb u Prvom svjetskom ratu”, Muzej grada Zagreba

lijevo, s vodoravnim nosilima između njih. Na plitkoj i glatkoj pačetvorinastoj pinti, jedan vojnik naprijed, a dvojica straga, nose nosila na kojima leži skeletno tijelo ranjenika. Pognuti su od umora i težine vojne opreme. Poraz i beznadnost prizora potencirani su izlomljenim likovima oskvrnutog tjelesnog integriteta. Modulirani su oštrim suprotstavljanjem nemirnih i fragmentiranih površina.

Realistična podloga prizora iz ratnog ciklusa zaogrnutu je primjereno tematici ekspresivnijim izričajem agresivnije reljefnosti i općenito nemirnije modulacije volumena.

Skulpture s idejom zajedništva Južnih Slavena

Na ratni ciklus kronološki se nastavlja tzv. „jugoslavenski ciklus“ (1917.-1922.) Roberta Frangeša-Mihanovića²⁶. Kao i mnogi umjetnici tog doba na širem južnoslavenskom prostoru, i Frangeš je bio ponesen idejom o zajedništvu svih Južnih Slavena. Bio je suosnivač „Lade“ – južnoslavenskog udruženja umjetnika²⁷, a svoje viđenje i doprinos ostvarivanju južnoslavenske ideje oživotvorio je u većem broju djela na tu temu.

Pjesma uskrsnuća / Guslar (MGP-413)²⁸ prva je u nizu figuralnih kompozicija s ovom utopijskom tematikom.

Predrag i Nenad (MG-594)²⁹ se tematski i oblikovno nadovezuje na prethodnu kompoziciju. Prizor simbolizira tragediju bratske nesloge (narodna varijanta biblijske priče o Kainu i Abelu).

U ovim kompozicijama razvučena impostacija likova sjedinjena je u cjelinu izbalansiranim odnosima dinamično usmjerenih dijelova koji oblikuju jedinstvenu scenu.

Skulpture *Vida* (MG-592)³⁰ i *Vade* (MG-593)³¹ te *Furija* (MG-2053, kat. br. 11) kao izvedenica *Vade* izvedene su „u obliku dijagonalno postavljenog mladog ženskog uzletjelog (*Vida*) ili padajućeg akta (*Vade*)“ i personifikacija su Dobra i Zla, svađe i pomirenja.³²

Figure i figuralne kompozicije likova iz slavenskih legendi i tradicije prikazani su kao posve intimno shvaćene i oblikovane interpretacije zajedništva i sloge južnoslavenskih skupina naroda. Specifičnosti kipareve individualnosti u promišljanju

²⁶ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš Mihanović, Zagreb, 2005., 121., 122-139.

²⁷ Jugoslavenske izložbe kao najpoznatija kulturna manifestacija s jugoslavenskim predznakom, održavale su se od 1904. do 1927. godine. Značajne su u zbližavanju južnoslavenskih umjetnika i prožimanju njihovih ideja, kao i u promociji likovne umjetnosti. Od šest jugoslavenskih izložbi, Druga jugoslavenska izložba održana je u kolovozu 1906. u Sofiji. Izložba je značajna i zbog toga što je bila prva zajednička izložba Saveznoga jugoslavenskog udruženja *Lada*. *Lada* je osnovana u Sofiji, 29. prosinca 1904., kao savez južnoslavenskih umjetnika (tada su u ovaj savez ušli hrvatski, slovenski, srpski i bugarski umjetnici). Među osnivačima *Lade* bili su Robert Frangeš-Mihanović, Ferdo Vesel, Đorđe Jovanović, Rista Vukanović, Oton Iveković, Rudolf Valdec, Ivan Mrkvička, Anton Mitov, Jaroslav Vješin i Haralambi Tačev. Svoje ciljeve članovi *Lade* organizirali su, prije svega, sudjelovanjem na Jugoslavenskim izložbama. Bugarski umjetnici sudjelovali su na prve četiri Jugoslavenske izložbe, ali od Pete jugoslavenske izložbe 1922. godine, jugoslavenski karakter izložbe vezivao se isključivo za likovne umjetnike iz Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.: Radina Vučetić, Jugoslovenstvo u umjetnosti i kulturi – od zavodljivog mita do okrutne realnosti (Jugoslavenske izložbe 1904.-1940.), Časopis za suvremenu povijest, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009. br. 3., 701.-714.

²⁸ Vlasništvo Gliptoteke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

²⁹ Trenutačni smještaj djela: Gliptoteka HAZU, Zagreb

³⁰ Trenutačni smještaj djela: Gliptoteka HAZU, Zagreb

³¹ Trenutačni smještaj djela: Gliptoteka HAZU, Zagreb

³² Ive Šimat Banov, Robert Frangeš Mihanović, Zagreb, 2005., 122, 126-128.

umjetničkog djela kao izvora ljepote i suptilnog oblikovanja utkani su u ova simbolička djela.

Mada ne nude inovativna i svježja likovna rješenja, navedeni umjetnikovi *ratni* i *jugoslavenski ciklusi* simboličkog sadržaja upotpunjavaju vrijednost cjelokupnog kiparskog opusa. Sadrže u sebi razrađenu umjetničku individualnost prožetu neposrednom opservacijom i mekom modelacijom karakterističnu za Frangeša.

Medalje i plakete

Prve medalje i plakete s narodnom tematikom Frangeš radi po narudžbi Ive de Malline, koji je želio potaknuti gospodarstvo i život na selu dodjeljivanjem nagradnih medalja uzornim gospodarstvenicima. Frangešove medalje i plakete s animalističkim i figuralnim motivima (*Bik* i *Pastuh* iz 1895. i *Vinogradari* iz 1900.) označili su početak hrvatskog modernog medaljerstva. Na mladog hrvatskog umjetnika utjecali su velikani francuskog secesijskog medaljerstva Jules-Clément Chaplain i Oscar Roty³³. Kao izvrsnom animalistu i medaljeru, na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. Frangešu je dodijeljen Grand-prix. Uz medalje i plakete, za tu prigodu je i izmodelirao dvanaest tipova domaćih životinja³⁴.

Medalje i plakete s temama iz narodnog života

Gospodarske spomenice

Mnogobrojne medalje hrvatskih kovničara i gravera dokumentarni su podsjetnik na pojedine događaje, pa tako i na tada u Europi popularne gospodarske izložbe od polovice 19. do polovice 20. stoljeća. U istom razdoblju, na kraju 19. i početkom 20. stoljeća, nastaju vrhunska medaljerska djela Roberta Frangeša-Mihanovića s gospodarskom tematikom³⁵.

Umjetnikove prve medalje nastaju 1895. godine kad su iskovane nagradne medalje *Bik*, *Pastuh*³⁶ i *Diploma za napredno stočarstvo*. Medalje su kovane u Londonu kod Vayona, a drugi otkov iz 1900. kod Christelbauera u Beču³⁷.

Bik – nagrada vlade za napredno živinogojstvo kovana je dvostrana srebrna medalja (kat. br. 12)³⁸. Na aversu, na uzvišenom segmentu lik je muškarca u profilu na

³³ Jules-Clément Chaplain (Mortagne-au-Perche, Orne 12. srpnja 1839. – Pariz, 13. srpnja 1909.) bio je francuski kipar i jedan od najboljih medaljera. S Louis Oscarom Rotyjem (Pariz, 11. lipnja 1846 – 23. ožujka 1911.), Alexandrom Charpentierom (Pariz, 1856. – Neully, 4. ožujka 1909.) I drugima, pod utjecajem pokreta Art Nouveau, unaprijedili su umjetnost oblikovanja medalja, naročito uvođenjem renesansne forme – plakete i obogaćivanjem alegorijskog sadržaja, što je dodatno naglasilo značaj medalje kao umjetničkog djela.

³⁴ U fundusu Moderne galerije nalaze se skulpture: *Buša* iz 1891. (MG-616), *Konj Velebit* (MG-596) i *Bik Herkul* (MG-619) iz 1899. godine.

³⁵ Tatijana Gareljić, *Sajmene spomenice od polovice 19. do polovice 20. stoljeća iz Zbirke medalja i plaketa Moderne galerije u Zagrebu*, Obol, Zagreb, 2012. br. 64, 26-34.

³⁶ Tatijana Gareljić, *Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla, Moderna galerija, Zagreb, 2009.*

³⁷ Hinko Lederer, *Robert Frangeš-Mihanović kao medaljer*, Numizmatičke vijesti br. 2, Zagreb, 1955., str. 5.

³⁸ Medalja je promjera 50,1 mm i težine 50 g (MG 2892-1739). U Zbirci medalja i plaketa Moderne galerije u Zagrebu (dalje u tekstu: Zbirci) su još četiri medalje. Jednostrane lijevane brončane medalje su samo s aversom i promjera su 188 mm (MG 2892-319, MG-597). Dvostrana kovana srebrna medalja promjera je 50,5 mm (MG-605) i kovana dvostrana brončana medalja promjera 50 mm (MG 2892-320).

lijevo, poluizvijen je prema desno. U narodnoj je nošnji slavonskog seljaka³⁹. Seljak se opire nogama, a u rukama drži zategnuto uže kojim obuzdava bika iza njega. Gore desno su oblaci. Dolje desno, na uzdignutom segmentu je signatura: R. FRANGEŠ. Na reversu gore su dvojnice i paralelno ornament od lipova lišća. Ispod je natpis u pet redaka⁴⁰.

Pastuh - nagrada vlade za napredno živinogojstvo kovana je dvostrana srebrna medalja (kat. br. 13)⁴¹. Na aversu, na uzdignutom segmentu je seljak u profilu na desno, opire se nogama a u rukama drži zategnuto uže s kojim obuzdava propetog konja. Uz rub lijevo je stilizirano stablo. Signatura je u polju dolje desno R. FRANGEŠ. Na reversu, kao i kod prethodne medalje *Bik*, gore su dvojnice i ornament od lipova lišća. Ispod je natpis u pet redaka⁴².

Na njima se u malom omjeru može vidjeti ono što je obilježje Frangešova djela u velikom. To je virtuožno prikazivanje životinja u punoj snazi uz postizanje efekata pomoću čvrste ali dinamično izvedene kompozicije.⁴³

Uz podršku i priznanje generalnog inspektora francuskih muzeja Rogera Marxa⁴⁴, Frangešova medaljerska djela su 1900. godine nabavljena za Musée de Luxemburg, poslije za Louvre⁴⁵. Frangešova *Bika* i *Pastuha*, Roger Marx uvrstio je u svoju mapu medalja *Les medailles modernes*⁴⁶.

Za potrebe promicanja narodnog gospodarstva Frangeš radi i nagradne plakete u duhu secesije: *Vinogradari*, 1900., *Kopač* i *Orač* iz 1906. godine.

Vinogradari / Berba - nagrada vlade za napredno vinogradarstvo dvostrana je kovana srebrna plaketa (kat. br. 14)⁴⁷. Na aversu, na uzvišenom segmentu figure su žene i muškarca u profilima na lijevo: u narodnoj nošnji, s punim brentama s groždem na povijenim leđima koračaju na lijevo, ispred i iza njih je trsje. Dolje desno, na uzdignutom segmentu je signatura u dva retka: R. FRANGEŠ / MIHANOVIĆ. Na reversu, u gornjem dijelu pravokutnog polja je polica s čuturum i čašama. Po sredini je vodoravni natpis u pet redaka⁴⁸. Ispod natpisa su dva nepravilna izdužena pravokutnika.

Kopač - znak priznanja, Hrvatsko - slavonska Zemaljska gospodarska izložba u Zagrebu dvostrana je kovana brončana plaketa⁴⁹. Na aversu, u polju desno je uspravljeni lik seljaka u profilu na lijevo (kat. br. 15)⁵⁰. Desnom rukom zavrće rukav ispružene

³⁹ Sa šeširom spuštenoga oboda do očiju, u košulji vezanoj pojasom i spuštenoj do pola bedara, s rastvorenim kaputom i sa širokim remenom prebačenim preko ramena. Široke hlače skupljene su na pola listova, a na nogama je u višeslojnoj obući s opancima.

⁴⁰ KRALJ - HRVATSKA / SLAV - DALMAT - ZEM - / VLADA - ZA - NAPRED - / NO - ŽIVINOGOJ = /STVO.

⁴¹ Medalja je promjera 50,8 mm i težine 71 g (MG 2892-1729).

⁴² KRALJ - HRVATSKA / SLAV - DALMAT - ZEM - / VLADA - ZA - NAPRED - / NO - ŽIVINOGOJ = /STVO.

⁴³ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović - retrospektiva, Zagreb, 2007., 15-16.

⁴⁴ Roger Marx je rođen u Nancy u 1859., a pokopan je u rodnom gradu 1913. godine. Jedan je od glavnih likova u francuskom umjetničkog života krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća. Bio je likovni kritičar i gorljivi branitelj avangarde iz 1900, kao i strastveni kolekcionar.

⁴⁵ Hinko Lederer, Robert Frangeš-Mihanović kao medaljer, Numizmatičke vijesti br. 2, Zagreb, 1955, 5.

⁴⁶ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović, Zagreb, 2005., 72.

⁴⁷ Plaketa je dimenzija 61,2 x 44,2 mm i težine 209 g (MG 2892-1738). U Zbirci su još dvije kovane dvostrane plakete: brončana (dimenzija 61,2 x 44,2 mm, MG 2892-1737) i pozlačena bronca (dimenzija 61,8 x 44,8 mm, MG-598). Dvije jednostrane lijevane brončane plakete su s aversima: MG 2892-321, dimenzija 217 x 157 mm i MG-620, dimenzija 222 x 160 mm.

⁴⁸ KRALJ . HRVAT = / SKA. SLAV. DAL. / ZEM. VLADA. ZA - / UZORNO. VINO = / GRADARSTVO

⁴⁹ Plaketa je dimenzija 70,2 x 54,5 mm (MG 2892-325). U Zbirci su još tri lijevane jednostrane plakete samo s aversom: MG 2892-324 dimenzija 247 x 192 mm , MG-585 dimenzija 247 x 192 mm i MG-610 dimenzija 242 x 190 mm.

⁵⁰ U narodnoj je nošnji slavonskog seljaka - sa šeširom spuštenoga oboda do očiju, s velikim brkovima; u košulji širokih rukava, vezanoj pojasom i spuštenoj do pola bedara; široke hlače skupljene su na pola listova; u višeslojnoj je obući s opancima.

lijeve ruke. Na pojas mu je naslonjena motika koja se spušta na lijevo. Polje u drugom planu dolje je linearno prikazano. Iznad se šire radijalne zrake (sunca) na desno. Na reljefno uzdignutom rubu, dolje lijevo je signatura: R. FRANGEŠ - MIHANOVIĆ. Na reversu, u polju gore lijevo je vijenac od klasja, desno je godina: 1906. Ispod je natpis u četiri retka⁵¹. Ispod je uzdignuta pačetvorina. U polju gore desno je signatura u dva retka: R. FRANGEŠ / MIHANOVIĆ.

Orač – nagrada vlade za napredno živinogojstvo iskovana je dvostrana brončana plaketa (kat. br. 16)⁵². Na aversu, u vodoravnoj kompoziciji prikazana su dva snažna konja (na valovitoj zemlji) u bogato ukrašenoj ormi koji vuku plug na lijevo. Za plugom pognut lik seljaka u slavonskoj narodnoj nošnji, u profilu na lijevo. Na reljefno uzdignutom rubu, dolje lijevo je signatura: FRANGEŠ-MIHANOVIĆ. Na reversu je natpis u četiri retka⁵³, kod prvih slova su vitice. Dolje je izdužena pačetvorina, a lijevo stilizirana raskošna lipova grana.

Roger Marx ispred *Prijatelja francuske medalje - Société des amis de la médaille française*⁵⁴ poziva 1909. godine sad već priznatog svjetskog medaljera Roberta Frangeša-Mihanovića da sudjeluje u natjecanju najboljih europskih medaljera izvan Francuske u izradi jednog medaljerskog djela po izboru za to društvo. Frangeš radi dvostranu plaketu s motivima iz narodnog gospodarstva, koja je uveliko bila hvaljena od kritike i dodijelili su joj naziv *Paysannes croates*⁵⁵. Plaketa *Hrvatski seljaci – Lukarice* (kat. br. 17, 18)⁵⁶ je na aversu s uspravljenim likovima seljaka i seljanke okrenutih jedan prema drugom⁵⁷. U donjem desnom kutu je košara puna plodova. Iznad je signatura u obliku monograma: F. M. Na reversu su dvije seljanke u iskoraku na lijevo⁵⁸. Preko lijevih ramena su s vijencima luka, a žena iza nosi košaru u ruci. U polju desno dolje signatura: F. M.

Istančanost secesijskoga stila odlikuje plaketu iz 1905. Na aversu je Valdecov portretni prikaz *J. J. Strossmayera* – bosanskog i đakovačkog biskupa i mecene, te alegorijski prikaz na reversu autora Frangeša-Mihanovića *Sve za vjeru i domovinu*. Na njoj se na najbolji način upotpunjuju dva suvremenika: Valdec kao iznimni portretist i Frangeš kao umiješni izvođač kompozicije. Na reversu plakete su uspravljeni likovi žene

⁵¹ U -ZNAK – PRIZNANJA / HRVATSKA – SLAVO - / ZEM – GOSPODARSKA / IZLOŽBA – U -ZAGREBU

⁵² Nagradna plaketa je dimenzija 37,8 x 94,3 mm (MG 2892-1740). Motiv orača na reversu odljevan je u više primjera i više puta i kao ukrasni reljef u bronci ili srebru. U Zbirci su četiri lijevane jednostrane plakete. Brončane MG 2892-323 dimenzija 172 x 435 mm, MG-586 dimenzija 182 x 458 mm i MG-2508 dimenzija 176 x 457 mm, MG-591 dimenzija 184 x 467 mm izvedena je u srebrnom limu.

⁵³ KRALJEVSKA. HRVATSKA / SLAVONSKA. DALMAT -/ ZEMALJSKA.VLADA. ZA / NAPREDNO.

ŽIVINOGOSTVO

⁵⁴ Ovo medaljersko društvo osnovao je Roger Marx, 1899. godine.

⁵⁵ Hinko Lederer, Robert Frangeš-Mihanović kao medaljer, Numizmatičke vijesti br. 2, Zagreb, 1955., 6

⁵⁶ U Zbirci je jedna lijevana dvostrana brončana plaketa (dimenzija 69,3 x 60,9 mm, MG 2892-1730) i dvije kovane dvostrane plakete: brončana (dimenzija 70 x 61,2 mm, MG-602) i srebrna (dimenzija 70 x 61 mm, tež. 209 g, MG 2892-1734). Dvije jednostrane lijevane brončane plakete su s aversima: MG 2892-326, dimenzija 222 x 195 mm i MG-600, dimenzija 240 x 210 mm. Jedna lijevana brončana plaketa je s reversom: MG-601, dimenzija 240 x 210 mm.

⁵⁷ U polju lijevo je uspravljeni lik muškarca na desno, a u polju desno uspravljeni lik žene na lijevo.

Muškarac je u narodnoj nošnji, sa šeširom spuštenoga oboda do očiju, u dugoj kabanici (s ornamentom na rubu dolje desno), široke hlače skupljene su oko gležnjeva u višeslojnoj obući s opancima, prekrivenih je ruku s dugim štapom. Žena je u narodnoj nošnji, s podvezanom maramom, dugom kabanicom (s ornamentom na rubu dolje lijevo) ispod koje viri rub nabrane suknje, u višeslojnoj je obući s opancima, preko lijevog ramena ima prebačenu vreću, a u rukama drži kišobran.

⁵⁸ U narodnoj su nošnji (ogrnutе kabanicama, ukrašenim na rukavu i uz donji rub, u dugim haljinama, opankama na nogama i maramama na glavama).

i muškarca u iskoraku na lijevo. U polju desno uspravljena je figura mlade žene u profile na lijevo: u dugoj je nabranoj haljini širokih rukava stegnutih u zapešću. Na lijevom ramenu pridržava križ s raspelom savijenim rukama. Blago je pognute glave idealiziranih crta lica i meko složene kose u čvor na zatiljku (personifikacija Hrvatske). Iza nje muškarac u narodnoj nošnji u ispruženim rukama drži stijeg s lepršavom zastavom na desno. U polju lijevo dolje je natpis u pet redaka SVE . ZA / VJERU / I. ZA / DOMO= / VINU⁵⁹. Na povišenom donjem rubu desno signatura je u dva retka: FRANGEŠ / MIHANOVIĆ (kat. br. 19)⁶⁰

Hrvatski seljaci i seljakinje, tipski konji i bikovi obilježili su umjetnikov medaljerski opus od 1895. do 1909. godine. Bez obzira na mali format, Frangešovi seljaci i seljakinje su monumentalni po svom stavu. Uglavnom su prikazivani u cijeloj figuri, s markantnim profilima, u iskoračaju su, a odjeveni su u raskošne narodne nošnje i prikazani su s atributima rada seljačkog načina života. Njegovi konji i bikovi su u isto vrijeme dinamični i snažni, gracilni i blagi. Secesijski oblikovanim natpisima na reversima dodaje stilizirane akcente domaćih simbola, kao što su biljke (lipovo lišće, klasje) i sitni etnografski predmeti (čturica, dvojnice). Suptilnim balansiranjem između poetičnog i ekspresionističkog oblikovanja, autorovi mali formati uklapaju se u niz najboljih djela europskih medaljera koji su svojim djelima pobuđivali pozornost scenama iz svakodnevnog života.

Prizori iz seljačkog života istovremeno su i hrvatski i europski, bez natruha provincijskog ili patetičnog. Oblikovanje i Frangešova narodna tematika su skladnih kompozicijskih riješenja i suptilne psihologizacije karaktera, modelirani u koleracijama impresionizma, simbolizma, secesije ili realizma⁶¹.

Sportske spomenice

Umjetnik oblikuje vrlo popularnu i u više navrata i inačica izvedenu sportsku plaketu *Bacač kamena*, 1905., 1914. i 1923. godine. Plaketa je korištena i za obilježavanje desetogodišnjice *Hrvatskog akademskog sportskog kluba – HAŠK* (1923.) i dodjeljivana je u više navrata kao spomenica za postignute sportske rezultate. Poznata je i pod više različitih naziva kao što su *Kamena s ramena*, *Jačajmo se*, *H.A.Š.K.*

Za vrijeme gimnastičkih svečanosti Realne gimnazije u Zagrebu 1905. godine, dr. Franjo Bučar⁶² naručuje kod Frangeša plaketu *Bacač kamena* (kat. br. 20)⁶³. Na lijevanoj

⁵⁹ „Sve za vjeru i Domovinu“ izrekao je J. J. Strossmayer prigodom ustoličenja u čast i dužnost biskupa đakovačko-bosanskog i srijemskog 18. studenog 1849. Vjerskom i domoljubnom programu ostao je vjeran čitavog života.

⁶⁰ U Zbirci su četiri kovane brončana plaketa. Jednostrana brončana plaketa je dimenzija 71,8 x 58 mm, MG 2892-1735.

Tri su dvostrane s Frangešovim djelom na reversu (dvije su brončane: dimenzija 71x 57 mm, MG 2892-476; dimenzija 70,6x56,8 mm, MG-629; jedna posrebrena dimenzija 71x 57 mm, MG 2892-477)

⁶¹ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš Mihanović, Zagreb, 2005., 169.

⁶² Dr. Franjo Bučar (Zagreb, 25. studenog 1866. - Zagreb, 26. prosinca 1946.), hrvatski književnik, književni povjesničar i sportski djelatnik. Bio je popularizator i pokretač uvođenja mnogih sportskih disciplina u Hrvatskoj, primjerice gimnastike, skijanja, hokeja na ledu i drugih sportova. Po njemu je nazvana Državna nagrada za sport "Franjo Bučar" utemeljena 1991. godine kao najviša nagrada koju Hrvatska država dodjeljuje za izuzetna dostignuća u području razvitka sporta.

⁶³ Jednostrana brončana lijevana plaketa MG-607 (dimenzija 340 x 240 mm) jedini je original u Zbirci iz 1905. godine. Od njih se najviše razlikuje plaketa poznata i po nazivu *Jačajmo se* (brončana pozlaćena plaketa: MG 2892-1736, dimenzija 59 x 33 mm) dodjeljivana od 1905. do 1914. Za razliku od ostalih plaketa koje su četvorokutne ili blago lučnih rubova, ova plaketa je s dodatnim lučnim segmentom sa

plaketi u polju, na povišenom plitkom segmentu, figura je snažnog muškarca u raskoraku na desno i tijela povijenog na lijevo. Lijeva ruka je ispružena i sa stisnutom je i povijenom šakom, a u desnoj ruci savijenoj prema ramenu drži veliki kamen. Muškarac je izražajne muskulature i markantnih crta lica. Nag je do pojasa, i odjeven u duge ornamentirane hlače s opancima na nogama. Iste godine Frangeš radi istoimenu skulpturu u bronci⁶⁴.

Manje poznat *Članski znak Jašilačkog odjela Hrvatskog sokola* (kat. br. 21) odljeven je kao brončani original 1914. godine⁶⁵ i uravnotežene je kompozicije. Na medalji, u upuštenom četverokutnom polju, na uzdignutom rubu konj je s jahačem u kasu na lijevo. Konjanik je u sokolskoj odori s plaštem i sokolskom kapom sa zataknutim perom. Signatura je uz rub dolje desno: FRANGEŠ.

Plakete slobodne modelacije

Robert Frangeš-Mihanović iste 1895. godine kad započinje sa svojim medaljerskim radom i gospodarskim spomenicama radi i plaketu izuzetne slobodne modelacije *Raščupana djevojčica*.

Slobodan odnos prema kadru i motivu, s lirskom modelacijom, najbolje je realiziran u ciklusu *Četiri godišnja doba*, nastalom 1903. godine. Na svakoj od četiri lijevane brončane jednostrane plakete su godišnja doba predstavljena s glavama mladih djevojaka.

Na plaketi *Proljeće* (kat. br. 22)⁶⁶, u kvadratnom polju, na reljefno uzdignutoj površini (sa stiliziranim kapljičastim motivom od donjeg lijevog kuta prema desnom gornjem kutu), idealizirano je poprsje mlade žene s blago uzdignutom glavom u pomalo „egipatskom” profilu na lijevo. Djevojka je rastvorenih usana, glatke poluduge spuštene kose sa stiliziranim blagim valovitim uvojcima pri dnu. Rubovi su reljefno sniženi s tragovima pozlate.

Kokot i kokica (kat. br. 23) iz 1904. je jednostrana lijevana brončana plaketa⁶⁷ nešto opscenog sadržaja⁶⁸. Polje plakete je vodoravno razdijeljeno. U gornjem polju kokot na lijevo gazi kokicu (kljunom je drži za krijestu) a dolje je prazna pačetvorina. Unatoč plitkom reljefu, razigranost i dosjetljivost prikaza postignuti su isprekidanim reljefnim linijama i zaobljenim plohami. Signatura je u kutu desno u oblik monograma: F. R.

stiliziranom girlandom od lovorova lišća nad gornjim četvrtastim rubom. Figura muškarca je više razrađena u detaljima od inačica iz 1923. godine, ali slabije je izvedena od originala iz 1905. godine. U polju lijevo je natpis u dva retka: JAČAJ / =MO. SE. U Zbirci se nalazi inačica jednostrane lijevane plakete MG 2892-332 (dimenzija 340 x 245 mm) iz 1923., slabije izražajnosti i snage. Po ovoj plaketi su reducirane i otkovane plakete različitih dimenzija i materijala, u više navrata i dodjeljivane su na sportskim takmičenjima kao nagradne plakete s ugraviranim tekstovima na poleđini. Na reduciranim plaketama dodani su uspravljani natpisi na uz rub - lijevo: H. A. Š. K., a uz rub desno godine 1903. – 1923. (MG 2892-331, bronca, 83x60,5 mm; MG 2892-333, bronca, 30,5x22,5 mm; MG 2892-334, posrebrena, 31x22,5 mm; MG 2892-335, posrebrena, 82x59 mm).

⁶⁴ U fundusu Moderne galerije (MG-5922)

⁶⁵ Jednostrana lijevana medalja MG-608 promjera je 225 mm. U Zbirci su i kovane medalje: brončana MG-612 promjera 86 mm; dvije srebrne: MG-327 promjera 19,5 mm, težine 6 g i MG-2892-328 promjera 23,5 mm, tež. 8,5g; bakrena MG 2892-329 promjera 24 mm i medalja u tombaku MG 2892-330 promjera 26 mm.

⁶⁶ Plaketa u Zbirci je dimenzija 123 x 123 mm (MG 2892-588).

⁶⁷ Plaketa je dimenzija 132,8x106,5 mm (MG-611). U fundusu Moderne galerije nalaze se i dvije Frangešove skice kokota i kokoši radene akvarelom na papiru (MG-1970, MG-1971).

⁶⁸ Hinko Lederer, Robert Frangeš-Mihanović kao medaljer, Numizmatičke vijesti br. 2, Zagreb, 1955, 8

U sličnoj dinamičnoj formi isprekidane reljefne površine kipar oblikuje skulpturu *Purana*, iste godine.

Senzibilno oblikovanje odražava se na plaketama mitološke tematike *Europa s bikom* iz 1908. i *Nika* iz 1920.

Mađarsko društvo ljubitelja medalje (ÉKE) objavilo je 1907. godine natječaj za izradu medalje na slobodnu temu za članove društva. Frangeš je osvojio prvo mjesto plaketom *Europa s bikom*. Tada su izrađeni i otkovi plaketa, a srebrne plakete koje su dodijeljene podupirućim članovima bile su numerirane i vrlo su raritetne. Iste godine u Nacionalnom salonu u Budimpešti održana je prva izložba medalja organizirana od strane društva, na kojoj je bila izložena i Frangešova plaketa⁶⁹. Na plaketi je na povišenom rubu naga mlada žena prikazana s leđa, koja je obgrlila oko vrata snažnog bika u stavu na lijevo. Bik je od glave do polovice tijela ukrašen dugom ružinom girlandom. Uz gornji rub desno je natpis: EUROPA. U lijevom donjem kutu je signatura u dva retka: FRANGEŠ/ MIHANOVIĆ (kat. br. 24)⁷⁰

Iste godine kipar je izveo i lijevanu brončanu skulpturu *Otmica Europe* slične tematike i modelacije⁷¹.

Plaketa *Nika* je izduženog polja nejednako vodoravno podijeljenog. U gornjem višem polju uspravljeni je idealizirani lik krilate mlade žene koja lebdi u profilu na desno. Skupljene je kose na zatiljku, idealiziranih crta lica, nagih grudi ispod kojih je duga uskovitlana draperija. U polusavijenoj desnoj ruci drži skulpturu Nike, a u lijevoj lovorov vijenac. Dolje lijevo u polju je signatura u obliku monograma: F. M. Donje pačetvorinasto polje je glatko i uzdignuto (kat. br. 25).⁷²

Portretne plakete povijesnih ličnosti

Povijesne ličnosti na jednostranim brončanim plaketama realizirane su nježnim rukopisom i meke površine: *Iso Kršnjavi*, 1902.; *Karađorđe*, 1904.; *Woodrow Wilson*, 1919.; *Braća Radić*, 1938. i *Kralj Tomislav*, 1939.

Na jubilarnoj plaketi *Iso Kršnjavi* je prikazan u polufiguri s profilom na desno. Stariji muškarac sjedi u naslonjaču, za stolom sa svjetiljkom i piše. Guste je kose, s špicastom bradom. Iza njega je polica s knjigama. U lijevom polju neke su knjige s natpisima: L ART, PHLOSO / PHIA, HISTO / RIA. Uz rub gore, u lijevom i desnom polju je natpis u dva dijela: ANO. 1862. - ANO. 1902. U povišenom donjem rubu natpis je dva retka: DR.I SO. KRŠNJAVI / .SPOMEN PLOČICA. NA. ČETRDESETOGODIŠNJI. NOVINARSKI. O. KNJIŽEVNI. RAD. Signatura je u dva retka u polju lijevo: FRANGEŠ / MIHANOVIĆ (kat. br. 26)⁷³.

Frangeš radi memorijalnu plaketu američkog *predsjednika Woodrowa Wilsona* 1919. godine, prigodom predsjednikova dobivanja Nobelove nagrade za mir⁷⁴. Plitko poprsje zrelog muškarca u profilu je na lijevo i naglašeno je reljefno oblikovano. Portretirani je izražajnog nosa, povijenih usana, s cvikerima na nosu, s razdijeljkom na uredno počeslanoj kosi. S naglašenim je rezom revera, uzdignutom kragnom košulje i kravatom.

⁶⁹ János Raýman, „Europa s bikom“, o jednoj izvanrednoj plaketi, Numizmatičke vijesti br. 66, Zagreb, 2013., 218

⁷⁰ U Zbirci su dvije kovane brončane plakete dimenzija 42,2x70 mm (MG 2892-1741, MG-604).

⁷¹ U fundusu Moderne galerije (MG-2054).

⁷² Jednostrana lijevana brončana plaketa dimenzija je 322x139 mm (MG-599).

⁷³ Kovana plaketa je posrebrjena, dimenzija 57,5x85,5 mm (MG 2892-322). U Zbirci se nalazi i brončana lijevana plaketa bez natpisa (MG-603, dimenzija 255x356 mm)

⁷⁴ Woodrow Wilson bio je 28. predsjednik SAD (1913.-1921.). Zalaganjem za osnivanje Lige naroda (Pariz, 1919.), dobitnik je Nobelove nagrade za mir 1919. godine

Dolje desno je natpis: WILSON. Desno u polju je signatura u obliku monograma: F. M. . (kat. br. 27) ⁷⁵

Proći će skoro cijelo desetljeće, točnije sve do 1938. godine, kad Frangeš radi memorijalnu plaketu, ovoga puta posvećenu istaknutim hrvatskim političarima *Braći Radić*⁷⁶. Na plaketi su usporedni portreti hrvatskih političara braće Antuna i Stjepana Radića u profilu na lijevo prikazani u zreloj dobi. Oba su sa špicastim bradicama i brkovima, uredno počesljane kose visokih zalistaka i s razdijeljkom i odjeveni su u građanska odijela. U prvom planu je Stjepan, s karakterističnim cvikerima na nosu i okruglijeg lica. Na traci ispod je natpis: BRAĆA RADIĆ. Signatura je u obliku monograma u polju desno: F.M. (kat. br. 28) ⁷⁷

Uz izvođenje monumentalne konjaničke skulpture prvog hrvatskog kralja Tomislava, 1939. nastaje plaketa s idealiziranim kraljevim portretom. *Kralj Tomislav* prikazan je u visokom reljefu, uglačane površine. Poprsje muškarca u profilu je na lijevo, s okrunjenom glavom. Guste je brade s brkovima i uzviorene poluduge kose, s uzdignutim plitkim ovratnikom. Ispod reza poprsja je natpis: TOMISLAV. Signatura je dolje desno u obliku monograma: F. M. (kat. br. 29) ⁷⁸

Frangeš je modeliranje prilagodio osobnosti portretirane ličnosti uravnotežujući linearnost i voluminoznost spram različitih fizionomija. Kad treba najbolje predočiti portretiranog, koristi realistične, impresionističke ili idealističke modelacijske pristupe.

Moderna galerija u Zagrebu skrbi o više od 80 djela Roberta Frangeša-Mihanovića nastalih u razdoblju od 1891. do 1939. godine, od studentskih ostvarenja do vrijednih dijela hrvatske moderne, zaključno s djelima koja su nastala pred sam kraj umjetnikova života.

Zbirka kiparstva 19., 20. i 21. stoljeća sadrži 21 skulptorsko djelo s portretnim poprsjima, pojedinačno izvedenim skulpturama i figuralnim kompozicijama.

U Zbirci grafike čuvaju se dvije Frangešove akvarelirane skice.

U Zbirci medalja i plaketa Moderne galerije nalazi se 18 od ukupno 24 Frangešova medaljerska djela. Ukupno 60 djela iz Zbirke izvedeni su u različitim tehnikama, materijalima i dimenzijama, u više inačica i otkova.

Robert Frangeš-Mihanović u svojim je djelima sintetizirao impresionističke, secesijske i simboličke likovne izričaje. Po načinu izvedbe i osjećaju za materijal, prvenstveno za broncu, te po slikarskom shvaćanju reljefa, ubraja se u najbolje europske umjetnike svojega vremena.

To se najbolje iščitava iz njegovih plaketa i medalja kojima je stekao svjetsku slavu. Mada malobrojni, medaljerski radovi hrvatskoga kipara predstavljaju kao autentičnoga

⁷⁵ Lijevana brončana plaketa dimenzija je 286x228 mm (MG-606).

⁷⁶ Stjepan Radić (Desno Trebarjevo pokraj Siska, 11. lipnja 1871. – Zagreb, 8. kolovoza 1928.), bio je hrvatski političar, književnik, prevoditelj i publicist. Preminuo je nakon atentata u Beogradskoj skupštini 1928. godine. Antun Radić (Desno Trebarjevo kod Siska, 11. lipnja 1868. - Zagreb, 10. veljače 1919.), bio je hrvatski znanstvenik, književnik, prevoditelj, publicist, sociolog, etnograf i političar. S mlađim bratom Stjepanom 1904. godine osnovao je *Hrvatsku pučku seljačku stranku* (HPSS) te je sudjelovao u izradi programa stranke.

⁷⁷ Lijevana brončana plaketa je dimenzija 116,3x118,8 mm (MG-613). U Zbirci se nalazi i brončana lijevana plaketa dimenzija 223 x 228 mm (MG-609), kao i po njima šuplje kovana značka izvedena u srebrnom limu, dimenzija 19,3x19,3 mm (MG 2892-1907).

⁷⁸ Lijevana brončana plaketa dimenzija je 400x274 mm (MG 2892-336). U Zbirci su tri kovane plakete: posrebrna MG 2892-337 dimenzija 101x68 mm; čelična MG 2892-338 dimenzija 98,5x66,5 mm te brončana MG-587 dimenzija 196x131 mm. Dvije značke su dimenzija 22,5x15 mm: MG 2892-339 je posrebrna, a MG 2892-340 je pozlačena bijela kovina.

tumača i nositelja onodobnih najaktualnijih europskih likovnih procesa i zbivanja⁷⁹. Frangeš-Mihanović otrgnuo je reljefnu malu plastiku od renesansnih i klasicističkih uzora i dodijelio joj mjesto ravnopravne umjetničke discipline⁸⁰.

Svojim slobodnim i inovativnim pristupom kiparskom stvaralaštvu suvereno je anticipirao impresionističke i simboličke odlike i težnje nove umjetnosti na prijelazu stoljeća.

⁷⁹ Ive Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović – retrospektiva, Zagreb, 2007., 23.

⁸⁰ isto

BIOGRAFIJA

Robert Frangeš-Mihanović (Srijemska Mitrovica, 2. listopada 1872. - Zagreb, 12. siječnja 1940.), hrvatski je kipar i medaljer. Završio je Obrtnu školu u Zagrebu 1889. Školovanje je nastavio u Beču na Umjetničko-obrtnoj školi 1889.-94. kod profesora modeliranja Augusta Kühnea, zatim na Školi za kiparstvo 1894./95. kod profesora kiparstva Otona Königa i Karla Kundmanna. Usavršavao se u Parizu 1900./01. gdje se družio s Augusteom Rodinom i Medardom Rossom. Robert Frangeš-Mihanović bio je nastavnik na Obrtnoj školi u Zagrebu (1895.-1907.) i profesor kiparstva na Umjetničkoj akademiji (1907.-1940.). Bio je među prvim pokretačima i organizatorima likovnog života u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Među osnivačima je Društva hrvatskih umjetnika (1897.) i udruženja Lada (1904.). Jedan je od utemeljitelja Umjetničke akademije u Zagrebu (1907.), i njezin je prvi upravitelj i profesor. Uz Akademiju je 1908. utemeljio ljevaonicu bronce i doveo prve ljevače. Bio je član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Srpske akademije nauka i umjetnosti u Beogradu i Akademije znanosti i umjetnosti u Pragu.

Većina njegovih djela nalazi se u Modernoj galeriji, Gliptoteci HAZU i Ambijentalnoj zbirci Roberta Frangeša-Mihanovića u Zagrebu. Više medaljerskih djela otkupio je Musée du Luxembourg. u Parizu. Dobitnik je više međunarodnih priznanja.

Frangešove medalje i plakete s figuralnim i animalističkim motivima (*Bik Herkul*, 1899. i *Puran*, 1904.; *Vinogradari*, 1900. i *Kopač*, 1906.) označili su početak hrvatskog medaljerstva. Oblikovao je sitnu plastiku (*Stidljivost*, 1902.; *Bijeg u Egipat*, 1906., *Otmica Europe*, 1907.), portrete (*V. Lisinski*, 1895.), poprsja (*Antun Mihanović*, 1908., *Klanjec*; *Antun i Stjepan Radić*, 1936., *Trebarjevo*), skulpturu zdenac *Elegija* (1910-11.), postavljenu u parku na Rokovom perivoju. Godine 1897. za Osijek je izradio spomenik palim vojnicima Šokčevićeve 78. pukovnije - *Umirućeg ratnika*, koji je uz kompoziciju *Filozofija* iz 1897. godine (u zgradi Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj ulici br. 10 u Zagrebu) najraniji primjer impresionizma u hrvatskom kiparstvu. Najmonumentalnije Frangešovo djelo je konjanički spomenik *Kralj Tomislav* 1928.-38. (postavljen 1947. U Zagrebu). Izveo je i nadgrobne spomenike na groblju u Varaždinu (*Spomenik smrti* na grobnici obitelji Leitner, 1906.) i Mirogoju (*Radnik* na grobnici obitelji Muller, 1935.). Radio je arhitektonsku figuralnu plastiku na zagrebačkim zgradama: reljefi *Filozofija*, *Teologija*, *Medicina i Justicije*, 1912., na bivšoj zgradi Nacionalne i sveučilišne knjižnice danas zgrada Hrvatskog državnog arhiva, Marulićev trg; *Rad* i *Zdravlje*, 1927. na zgradi u Mihanovićevoj ulici br. 3. U svojem razvoju prešao je faze od akademizma, simbolizma do modernizma, tj. najranijih primjera impresionizma u hrvatskom kiparstvu, a u punoj zrelosti ostvario je vlastiti izraz u slobodnoj realističkoj modelaciji lika. Bavio se umjetničkim obrtom.

IZLOŽBE

SAMOSTALNE IZLOŽBE

Zagreb

1893. (sa I. Tišovim)

1904., 1935., 1959., 2007. (retrospektiva)

1972. (retrospektiva sa R. Valdecom)

Pariz, 1902.

Beč, 1918.

Zagreb, 2007. (retrospektiva)

GRUPNE IZLOŽBE:

Jubilarna izložba Umjetničko-zanatske škole, Beč, 1893.
Hrvatska narodna umjetnička izložba, Zagreb, 1894./1895.
Milenijska izložba, Budimpešta, 1896.
Umjetnički bazar, Zagreb, 1896.
Međunarodna umjetnička izložba, Kopenhagen, 1897.
Izložba Društva hrvatskih umjetnika, Zagreb, 1898./1899.
Izložba umjetnosti i umjetnog obrta naroda Austrougarske monarhije, Petrograd, 1899./1900.
Svjetska izložba, Pariz, 1900.
VII putujuća izložba Društva hrvatskih umjetnika, Sušak, Karlovac, Osijek, Zemun, Sisak, Varaždin, Brod, Požega, 1901.
Izložbe Društva umjetnosti, Zagreb, 1902., 1903., 1905.
X izložba društva umjetnosti »Manes«, Prag, 1903.
Jugoslavenske umjetničke izložbe, Beograd 1904., 1912., 1922, Sofija 1906., Zagreb, 1908., Novi Sad, 1927.
Izložba umjetnina, Zagreb 1905.
Izložbe Hrvatskog društva umjetnosti, Zagreb, 1906., 1909., 1911., 1913.
Umjetnička izložba, Osijek, 1907.
VIII međunarodna umjetnička izložba, Venecija, 1909.
X međunarodna izložba, München, 1909.
Međunarodna izložba medalja, Brisel, 1909.
Izložba radova domaćih umjetnika, Osijek, 1911.
Izložbe »Lade«, Zagreb 1912., 1920., Osijek, 1921.
Jadranska izložba Hrvatskog društva umjetnosti, Beč, 1913.
Hrvatski umjetnici za obitelji nastradalih ratnika, Zagreb, 1914./15.
Izložba hrvatskih umjetnika, Osijek, 1916.
Umjetnička ratna izložba, Zagreb, 1916.
Izložba Proljetnog salona, Zagreb, 1916.
Božićna izložba, Zagreb, 1916.
Za narodni dar conte Ivi Vojnoviću, Zagreb, 1917.
Izložba Lade i Proljetnog salona, Rijeka, 1918.
Izložba jugoslavenskih umjetnika, Pariz, 1925.
II proljetna izložba jugoslovenskih umjetnika, Beograd, 1930.
Međunarodna izložba dekorativne umjetnosti, Pariz, 1925.
Izložba Umjetnici za umjetnike, Zagreb, 1932.
Pregled naše umjetnosti, Osijek, 1935.
Pola vijeka hrvatske umjetnosti, Zagreb, 1938./1939.
Izložba hrvatske umjetnosti, Berlin, Beč, Bratislava, 1943.
Poljoprivreda i likovna umjetnost, Zagreb, 1945.
Slikarstvo i vajarstvo naroda Jugoslavije XIX i XX veka, Beograd, 1946, Zagreb, Ljubljana, Moskva, Lenjingrad, Bratislava 1947, Prag, Varšava, Krakov, Budimpešta, 1948.
Iz zbirke Bauer II., 1964. Vukovar
Memorijal prve jugoslavenske umjetničke izložbe. 1904., Čačak, 1965.
Umjetnost na tlu Jugoslavije od predhistorije do danas, Paris, Sarajevo, 1971.
Kiparske stvaralaštvo Rudolfa Valdeca i Roberta Frangeša Mihanovića, izložba kiparskog stvaralaštva prigodom 100. godišnjice rođenja, Gliptoteka JAZU, Zagreb, 1972.

Jugoslovenska skulptura 1870-1950, Beograd, 1975.
Kiparsko stvaralaštvo u Hrvatskoj 1897.-1918., Gliptoteka JAZU, Zagreb, 1977 - 1978.
Medaljski opusi Roberta Frangeša-Mihanovića i Rudolfa Valdeca, Galerija umjetnosti, Osijek, 1987.
Tisuću godina hrvatske skulpture, Muzejsko galerijski centar, Zagreb, 1991.
Secesija u Hrvatskoj, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2004.
Zbirka medalja Berislava Kopača, Arheološki muzej, Zagreb, 2005.
1907. - od zanosa do identiteta, prvi profesori i učenici Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, Umjetnički paviljon, Zagreb, 2008.
Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla, Moderna galerija, Zagreb, 2009.
Alegorija i arkadija. Antički motivi u umjetnosti hrvatske moderne, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2013.

Odabrana bibliografija / Select bibliography

Adamec, A. Hrvatsko kiparstvo na prijelazu stoljeća, Zagreb, 1999.
Adamec, A. Kiparstvo Hrvatskog proljetnog salona i Lada, Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, Zagreb, 2001., 205-210.
Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu 1907 – 1997, ALU, Zagreb, 2002.
Gamulin, G. Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća, Zagreb, 1999.
Gareljić, T. Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla. Moderna galerija, Zagreb, 2009.
Gareljić, T. Sajmene spomenice od polovice 19. do polovice 20. stoljeća iz Zbirke medalja i plaketa Moderne galerije u Zagrebu, Obol, Zagreb, 2012. br. 64, 26-34.
Hrvatski biografski leksikon, Zagreb, 1983-2009.
Hrvatski opći leksikon, Zagreb, 1996.
Jugoslovenska skulptura 1870-1950, Muzej suvremene umetnosti, Beograd, 1975.
Lederer, H. Robert Frangeš-Mihanović kao medaljer, Numizmatičke vijesti br. 2, Zagreb, 1955, 4-8.
Marković, Z. Frangeš Mihanović, Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Zagreb, 1954.
Mažuran –Subotić, V. Medaljski opusi Roberta Frangeša-Mihanovića i Rudolfa Valdeca, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek, 1987.
Mirnik, I. Radovi Valdeca, Frangeša-Mihanovića i Kerdića u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu, Peristil 31/1988, 261-266.
Mirnik, I. Robert Frangeš-Mihanović, The Medal, 14/1989., 60-62.
Raýman, J. „Europa s bikom“, o jednoj izvanrednoj plaketi, Numizmatičke vijesti br. 66, Zagreb, 2013., 218-220.
Šimat Banov, I. Frangeš, Valdes, Meštrović, Augustinčić, Galerija Augusta Augustinčića, Klanjec, 2001.
Šimat Banov, I. Robert Frangeš Mihanović, Zagreb, 2005.
Šimat Banov, I. Robert Frangeš-Mihanović – retrospektiva, Zagreb, 2007.
Todorović, N. Jugoslovenske i inostrane medalje, Beograd, 1964.
Vučetić, R. Jugoslavenstvo u umjetnosti i kulturi – od zavodljivog mita do okrutne realnosti (Jugoslavenske izložbe 1904.-1940.), Časopis za suvremenu povijest, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009. br. 3., 701.-714.
Zlamalik, V. Medalja u Hrvatskoj, Zagreb, 1964.

Izvori

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Zagreb
Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb
Hrvatski biografski leksikon, Zagreb, 1983-2009.
Hrvatski opći leksikon, Zagreb, 1996.
Dokumentacija Moderne galerije, Zagreb

Izdavač / Publisher
MODERNA GALERIJA
Hebrangova 1
10 000 Zagreb

Edicija / Edition
IZ FUNDUSA

Za nakladnika / For the publisher
BISERKA RAUTER PLANČIĆ

Autorica izložbe, kataloga i postava /
Author of the exhibition, catalogue and set up
TATIJANA GARELJIĆ

Izložba / Exhibition
ROBERT FRANGEŠ-MIHANOVIĆ
IZ FUNDUSA MODERNE GALERIJE

Fotografije / Photographs
GORAN VRANIĆ

Zaštita i restauracija umjetnina / Conservation and restoration
PETRA KURSAR

Odnosi s javnošću / Public relations
LANA ŠETKA

Grafičko oblikovanje / Graphic design
BACHRACH & KRIŠTOFIĆ

Engleski prijevod / Translation into English
GRAHAM McMASTER

Tehnička ispomoć / Technical associate
IVAN BUTORAC
MARTIN RISEK

Tisak / Print
STEGA

Naklada / Number of copies
200

ISBN – 978-953-348-001-5
© 2015. Moderna galerija, Zagreb

Izložbu su financijski poduprli / The Exhibition Supported by
MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE HRVATSKE
GRAD ZAGREB

Glavni pokrovitelj Moderne galerije / General Sponsor of Modern Gallery
PRIVREDNA BANKA ZAGREB

